

ELS CATALANS I LA INDEPENDÈNCIA DE MÈXIC

José M. Murià

A Mèxic el número més gran de catalans no va arribar-hi fins a les acaballes del segle XVIII. Concretament a partir de 1789 quan fou cancel·lada l'exclusivitat de Cadis amb els ports del Golf de Mèxic, però estaven tan ben estructurades les relacions empresarials entre Cadis i Veracruz, que els catalans optaren per començar a penetrar per Campeche, més lluny de la gran ciutat de Mèxic i del centre del país, però més a prop de Cuba –on ja n'hi havia d'establerts- i del iixent mercat de Iucatan. Ja després, poc a poc, s'anirien estenent cap altres indrets de l'enorme geografia mexicana i cap a Centre Amèrica. Sigui com sigui, a Campeche i les seves rodalies hi sobreviuen encara molts cognoms catalans.

Cal precisar que la majoria d'aquests immigrants catalans diferien del conqueridor peninsular clàssic que havia estat venint a Amèrica des de feia dos segles i mig, generalment amb una ma a cada butxaca i a la cerca de fortuna de la manera que fos i que, al no trobar-la amb facilitat, es convertia en colonitzador i s'establia en el territori basant-se en l'explotació intensiva de la ma d'obra indígena.

Ara que les diferències d'interessos entre els de residència antiga –la qual cosa els feia creure's posseïdors d'una certa pàtina i categoria especial- amb els que anaven arribant que, pel fet d'haver deixat la Península feia poc, també es creien amb més drets, acabaren per ser irreconciliables i els que estaven més identificats amb la terra i arrelats, apart de posseir-ne les riqueses, acabarien per guanyar.

Cal remarcar que la immigració catalana a cavall del 1800 no va ser molt nombrosa tampoc, però sí molt més significativa. No eren emigrants de gana ni amb set d'aventura, ni molt menys escàpols de la justícia, si no enviats per les empreses catalanes que s'aprofitaven les necessitats del govern espanyol d'enfortir i modernitzar l'economia de les colònies per tal de que rendissin més.

Era gent d'un nivell cultural habitualment superior al d'altres "peninsulars ibèrics", la qual cosa feu que contribuïssin d'una manera important a que els criolls prenguessin consciència de les seves possibilitats i de la legitimitat de les seves aspiracions de participar molt més en el govern de la terra en la qual vivien, a la que hi havien nascut i de la qual n'eren en realitat els amos.

Potser l'ideari d'aquells catalans no era massa elaborat, però solsament a partir de la idea de defensar el lliure comerç, no només amb ports de la Península, si no també amb altres indrets d'Europa, de la qual cosa no en volia ni sentir parlar el govern espanyol, es podia començar a posar fil a l'agulla d'un règim liberal que governés prenent més en compte els interessos dels americans i no segons el precepte de l'obediència absoluta.

Recordem la coneguda i precisa advertència del virrei de la Nova Espanya entre 1767 i 1771, Carlos Francisco de Croix, que representa molt bé l'esperit del govern espanyol d'aleshores:

De una vez para lo venidero, deben saber los vasallos del gran monarca que ocupa el trono de España, que nacieron para callar y obedecer y no para discurrir ni opinar en los altos asuntos del gobierno.

- - - o - - -

Pròpiament imbricat amb la lluita insurgent mexicana, no ho dic pas per vanitat personal, si no perquè la cronologia ho marca així, el primer cas que conec es el fill d'un teixidor de la ciutat de León, prop de Guanajuato, que es deia Josep (José) Murià i Giner, qui s'incorporà a la rebel·lió quan tot just començava, a les ordres d'un terratinent del centre de Mèxic. Va participar a la batalla de Zacoalco, a finals de 1810, que va permetre als rebels prendre possessió de Guadalajara, però a prop d'aquesta ciutat, el gener de 1811, va caure ferit a la Batalla de Puente de Calderón, desastrosa pels insurrectes. Com va poder va tornar a casa viu.

Després va tenir una participació política de poca importància, però a causa de les seves idees liberals, a mitjans del anys trenta, un dels tants governs conservadors del ja esmentat Lopez de Santa Anna, el va expulsar del país i va venir a Catalunya. Això i el fet de que no s'hagi trobat registre de la seva naixença a la ciutat de León, ens fa pensar que potser no havia nascut a Mèxic.

El 31 de juliol de 1811, a la paret d'una de les cel·les més petites de l'Hospital Reial de la ciutat de Chihuahua, al nord de Mèxic, quan els soldats van endur-se'n al presoner que hi havia estat els darrers tres mesos, per tal d'afusellar-lo, s'hi podien, entre altres coses, els versos següents:

Melchor tu buen corazón,
ha adunado con pericia
lo que pide la justicia,
aconseja el corazón
y exige la compasión.

De todo en la prisión
das consuelo al desvalido,
partes el postre con él
en cuanto te es permitido
y agradecido Miguel
te da las gracias rendido.

El tal “Miguel” era un capellà de cognoms Hidalgo y Costilla. Avui dia no hi ha cap mexicà que no sàpiga qui és: el tenim catalogat com el “pare” de la nostra pàtria. El tal Melchor o Melcior, el seu carceller, a qui son dedicats els versos, queda registrat com Guaspe de cognom. Com sigui, queda clar que el tal Guasp va resultar un consol per l’Hidalgo durant els darrers dies de la seva vida, malgrat la duresa que les autoritats exigien que se’l tractés. Hi altres fets, com el d’aquells onze soldats catalans que el juny de 1812 van ser afusellats al castell de Perote, entre Veracruz i Puebla, per haver-se negat a disparar contra els patriotes mexicans.

Igualment podem comptar amb un capellà, Tomàs Pons, que predicà a favor d’un col·lega seu de nom José Maria Morelos y Pavón, successor d’Hidalgo, qui va ser el primer dels insurgents mexicans amb una idea clara d’un estat nacional i una ferma vocació per la justícia social. També estem parlant dels voltants del 1812.

Més endavant s’ha de fer esment de Joan Aragó i de Josep Sardà, que es van allistar a les ordres de Francisco Javier Mina, un vasco que va venir a Mèxic l’any 1817 a combatre els borbons lluitant a favor dels mexicans.

Aragó, nascut a la rossellonesa població d’Estagell, l’any 1788, perseguit per les seves idees liberals acabà a Nova Orleans l’any 1816 i s’afilià a l’expedició de Mina. Al morir aquest, a finals de 1817, prengué el seu lloc de comandament i aguantà la lluita un parell d’anys més, fins que acceptà l’indult al triomf de la revolta del coronel Rafel Riego a Espanya i jurar-se per segona vegada la Constitució de Cadis.

El 1821 es tornà a solleva a favor dels independentistes i es posà al costat dels lliberals gairebé de manera immediata. Què faria al servei de la causa que l’any 1833 va ser declarat “benemèrit” dels estats de Tamaulipas, Veracruz i

Guanajuato i va arribar a ser fins i tot governador i comandant general de l'Estat i el Districte de Mèxic?

Pel que fa a Sardà, li encomanaren la defensa del port del Golf de Mèxic que es diu Soto de la Marina, per on desembarcaren Mina i els seus seguidors i es creien que podrien tornar. No va ser així i Sardà i deu dotzenes de soldats aguantaren durant mesos el setge d'un exercit espanyol format per més de dos mil soldats i 19 peces d'artilleria. Junt amb la trentena de sobrevivents va ser enviat presoner a Ceuta, però es va escapar i pogué arribar fins a Nova Granada per incorporar-se a l'exèrcit de Simon Bolivar.

Per acabar amb aquest reconeixement als catalans i a la influència de Catalunya a la independència de Mèxic, vull recordar un nom que, de primera intenció, podria dir-se que no té res a veure amb aquest tema, ja que va viure del 1814 al 1870. Però és el cas que el seu protagonisme a Mèxic esdevingué quan varem perdre la nostra independència a mans dels francesos i la solidaritat de Joan Prim i Prats, que no es vas voler fer còmplice de l'atemptat, els mexicans que ens estimem realment al nostre país no la oblidarem mai.

No sabem que hauria passat si Prim s'hagués decidit a recolzar als francesos. Sabem segur que hauria tingut problemes a casa amb la seva dona, la Pepita, que era mexicana, però recuperar la seva independència, a Mèxic li hauria costat molt més, però molt més.

Ara que podem estar segurs de que ho hauríem aconseguit fos com fos, inspirats pel pensament i l'acció del dit "Benemèrit de les Amèriques", en Benito Juárez, aquell indígena zapoteca que va esdevenir el més gran dels mexicans de tots els temps i de qui vull recordar el que ell mateix va dir quan, finalment, aconseguí tornar a la seu legítima del govern de la nostra República. Ho vull fer-ho, per tal de que s'ho mirin tan bé puguin i facin un gran esforç per

entendre-ho aquells que pretenen negar-li a Catalunya el dret a l'autodeterminació:

Entre los individuos como entre las naciones, el respeto al derecho ajeno es la paz .